

Vanha uusiksi ja uusi vanhaksi

Tarmo Lemola

Haven 16.11.2022

TKI-panos BKT:sta 4 prosenttiin!

- TKI-panos bruttokansantuotteesta
- Yritykset keskiöön
- Verotuki
- Julkinen rahoitus
- Uudet instrumentit ja kohteet
- Koulutus

Yritykset keskiöön

- Lakiesityksessä todetaan, että ”Lain toimeenpanossa yksityisen sektorin kannustamisen ja mukaan saamisen tulisi olla keskiössä.” Sivulauseessa todetaan laimeasti, että tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että myös yksityinen sektori kasvattaa investointejaan.
- Tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun yksityinen sektori eli yritykset ovat Suomessa keskiössä. Ne ovat olleet sitä 1960-luvulta lähtien, nyt ehkä vielä keskemällä kuin koskaan aikaisemmin. Tätä yritän seuraavassa lyhyesti avata.
- TKI on markkinatalouksissa kaikkien yritysten ydintoiminto. Yritys ja vain yritys on itse vastuussa tulevaisuutensa menestyksen rakentamisesta ja siihen liittyvästä TKI:n määrästä ja laadusta. Tämä on ollut kaikkien markkinataloudessa sen pelisäännöillä toimivien yritysten peruserä, uskonkappale ja perustustuslaki.
- Jos yritys ei itse vastaa tuotteidensa, prosessiensa, palvelujensa jne. jatkuvasta uudistamisesta, sillä on väistämättä ennen pitkää edessään luova tuhoutuminen. Valtio voi olla avuksi, tueksi, kannustajaksi, mutta pääasiassa valtion TKI-toiminnan ja rahoituksen keskiössä tulee olla niiden tehtävien hoitaminen, jotka eivät hoidu markkinaehtoisesti tai ovat kokonaan muissa sfääreissä.

- Yritysten panos pieneni 2010-luvulla, mutta lähinnä Nokian takia, mutta ei se erityisen pieni ole. Yritysten panos on lisäksi jo ilman valtion erityistoimiakin kasvanut viime vuosina. BF:n rahoitus vuodesta 2021 vuoteen 2022 kasvaa 200 miljoonaa €. SA saa pikkuisen lisää, yliopistot saavat edellisvuotta vähemmän ja valtion tutkimuslaitosten rahoitus pysyy ennallaan. Onko tämä esimakua siitä, mitä keskiöön pääseminen tarkoittaa?
- Lakiesitys ei jostakin syystä lainkaan noteeraa voimakkaassa kasvussa olevia TKI-sijoituksia eli VC-pääomasijoituksia. Niitä suomalaiset startupit (tukea innovaatiotoimintaan) ovat viime vuosina saaneet runsaasti (2016 318 milj. euroa, viime vuonna jo 1,2 miljardia euroa).
- Yritysten osuus kokonaispanoksesta on 2/3, yritysten omarahoitusosuus 90 %, valtion rahoituksen osuus on 6 %, mikä vastanee keskimääräistä kansainvälistä tasoa, jos tästä tasosta on ylipäätään saatavissa edes jokseenkin luotettavia vertailukelpoisia tietoja.
- On periaatteessa kyseenalaista ja käytännössä madotonta, että valtio kykenee rahallakaan lisäämään yritysten kokonaispanostuksia kuin marginaalisesti. Toki on erityistapauksia, joissa valtion rahalla voi olla isompi rooli, mutta näistä lakiesityksessä ei juurikaan ole mainintoja, toivottavasti enemmän myöhemmissä vaiheissa.
- Jos minä jostakin olisin huolissani, niin esimerkiksi siitä, että hyvää tulosta tahkoavan tukijalkamme metsäteollisuuden tutkimus- ja kehittämispanos on 113 milj. euroa, se on toimialoista yhdeksäntenä, edellä ovat muun muassa kulkuneuvot, tukkukauppa, agentuuritoiminta ja rakentaminen

Verotuki

- Suomessa on verotukea kokeiltu jo monta kertaa ja yhtä monta kertaa siitä on luovuttu, viimeksi kahden vuoden kokeilun jälkeen 2015-17.
- Luopuminen tehtiin Etlan tutkimuksen suosituksesta, ja Etna on nyt myös verotuen palauttamisen taustavoima.
- Kyseessä on taloudellisilta vaikutuksiltaan 100 miljoonan euron arvoinen kannustin, jota ei lasketa valtion menoksi, miksi ei?
- Yleensä suorat ja epäsuorat tuet on nähty vaihtoehtoina, mutta nähtävästi tällä kertaa näin ei ole tarkoitus nähdä.
- Kun keskiössä ollaan, niin annetaan ja otetaan sitten molemmilla käsillä.

Lakiesityksen perusteluja valtion TKI-panostuksille

- ”Tutkimusten mukaan valtion panostukset TKI-toimintaan ovat perusteltuja niiden positiivisten ulkoisvaikutusten takia.”
- ”Taloustieteellisissä tutkimuksissa viimeaikaiset arviot T&K-panostusten **tuotoista** vaihtelevat 10 prosentin ja 30 prosentin välillä.”
- ”Markkinataloudessa ilman valtion osallistumista yrityksen panostukset TKI:hin olisivat ulkoisvaikutusten vuoksi todennäköisesti pienempiä kuin koko yhteiskunnan tasolla olisi kannattavaa.”
- ”Valtion T&K-rahoituksen vaikutukset tuottavuuteen eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Niihin vaikuttaa olennaisesti se, mihin rahoitusta kohdennetaan.”
- **”Tutkimusten perusteella ei voida yksiselitteisesti sanoa, minkälaiset politiikkatoimet parhaiten edistävät yritysten tutkimus- ja innovaatiotoimintaa.”**
- Yksi lakiesityksestä puuttuu: Yksi Tekesin euro yritysten T&K-toiminnan tukemiseen kasvattaa yritysten T&K-panostuksia 1,4-2,0 eurolla. Toinen versio samasta asiasta: ”Yksi Tekesin tikkari kasvaa yrityksissä kolmeksi tikkariksi”.

Ilkka Ylhäinen, Petri Rouvinen, Tero Kuusi: Katsaus yksityisen T&K-toiminnan ja sen julkisen rahoituksen vaikutuksiin. VNK:n selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 57/2016.

”Läpikäydyn kirjallisuuden yleisnäkemys innovaatiotoiminnan julkisesta rahoituksesta on enemmän positiivinen kuin negatiivinen, vaikka yksittäisten tutkimusten näkemykset vaihtelevatkin. Merkittävä osa tutkimuksista jää ”harmaalle alueelle”, jossa tulosten perusteella voidaan ottaa kantaa suuntaan eikä toiseen.”

Oskari Nokso-Koivisto, Martti Sarvimäki, Otto Toivanen (Taloustieteen keskus Helsinki GSE)
Otto: Aalto-yliopiston taloustieteen professori, ja GSE:n akateeminen johtaja

”Valitettava tosiasia on, että Business Finlandin mainoslauseista huolimatta luotettavaa tutkimusnäyttöä innovaatorahoituksen toimivuudesta yritysten kansainvälisen menestyksen edistämisessä on vain vähäisessä määrin. Tiedämme siis hyvin puutteellisesti, millaisia vaikutuksia puolen miljardin vuosittaisella panostuksella on.”

Teollisuuden palkansaajat, Edistys, 2019

Suomen yritystukiviidakko

- Suomessa on edelleen kymmeniä ellei satoja erilaisia suorja ja epäsuoria yritystukia. Tukiviidakkoa on yritetty jo vuosikymmeniä siivota edes jotenkin kohtuulliseen kuntoon, mutta tuloksetta.
- Yritystukien arviointineuvoston mukaan ns. uudistavia yritystukia suorista yritystuista on noin 20 prosenttia tukien kokonaissummasta. BF:n innovaatiotuet (lainat ja avustukset) ovat näistä suurimmat.
- Se, että innovaatiotuet ovat muita tukia parempia on ollut ja on varmaan edelleenkin yksi tärkeä syy käytäössä suorien innovaatiotukien suosioon poliitikkojen ja virkamiestenkin keskuudessa.
- Pragmaattisesta näkökulmasta muut kaksi ovat olleet yritysten ja näiden etujärjestöjen lobbaus sekä peruste, joka ei koskaan vanhene eikä varsinkaan happane: muiden maiden toimenpiteet.

Julkinen rahoitus

- Ehdotus valmisteilla
- Jaon valmistelevat OKM ja TEM
- Arvaus rahan jakamisesta
 - Business Finland
 - Suomen Akatemia
 - Yliopistot
 - VTT?

Kotura (1979-1983)

- KTM:n tuotekehitysmäärärahat (nykyisin BF)
 - KTM:n tavoitetutkimusmäärärahat (nykyisin BF)
 - VTT:n rahoitus
 - Suomen Akatemian projektivarat
 - Korkeakoulujen perushankintamäärärahat
-
- Taso 1979 140,3 milj. mk, lisäys yhteensä 270,0 milj. mk, 45,0 milj. €
(vuodessa 67,5 milj. mk, 11 milj. €)

Tutkimusvarojen lisäysohjelma 1997-2001

- 500 milj. markkaa vuodessa kolmen vuoden ajan (1,5 mrd. mk, 250 milj. €)
 - Tekes (lainat, avustukset, tavoitetutkimustoiminta)
 - VTT
 - Suomen Akatemia
 - Yliopistot
 - Klusteriohjelma
 - Elintarvikeklusteri
 - Metsäklusteri
 - Tietoliikenneklusteri
 - Kuljetusklusteri
 - Ympäristöohjelma
 - Kansallinen työelämän kehittämisohjelma

Uudet instrumentit ja kohteet lakiesityksessä

- ”T&K-toimintaan tarkoitettua lisärahoitusta kohdennetaan perinteisiin kohteisiin, mutta rahoitusta voisi kohdentua myös uusiin instrumentteihin ja uusiin kohteisiin.”
- ”TKI-toiminnalla voidaan myös lisätä osaamista ja tuottaa ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin.”
 - Tämän toteutuminen olisi rahoituskohteista toivottavin, mutta luultavasti epätodennäköisin.
 - Sillä voitaisiin käynnistää muutama aito ”missiolähtöinen” ohjelma edes kunnollisena pilottina
 - Vrt. klusteriohjelma 1997-2001

Koulutus

- Jos tutkimuspanos kaksinkertaistuu, kaksinkertaistuu myös pitkälle koulutetun työvoiman tarve.
- Yritysten mukaan pahin pullonkaula tutkimus- ja kehittämistoiminnan kasvattamiselle on osaavan työvoiman puute
- Samaan aikaan OECD:n uusi koulutustasovertailu kertoo, että suomalaisten koulutustasoa on pitkään yliarvioitu kansainvälisissä tilastoissa.
- Mistä revitään tutkimusvoimavarojen lisäksi voimavarat myös koulutukseen? Pitäisikö yhteisen, myös yritysten edun nimissä vaihtaa yritysten sijasta keskiöön julkinen sektori ja tutkimus- ja kehittämistoiminnan rinnalle tai ohi koulutus?